

Kronika

SAŠA VUGA, VSEENOST

Književnost

Najnovejši prozni tekst Saša Vuge, obširni roman *Vseenost**, pomeni v marsičem zanimiv prelom v Vugovem dosedanjem literarnem opusu, četudi po drugi plati še zmerom ohranja nekatere temeljne, najbolj tipične in najbolj konstitutivne značilnosti dosedanjega Vugovega pisateljstva. Po svoji formalni zasnovi je namreč *Vseenost* dovolj skrbno in natanko skonstruirana prozna struktura, ki uporablja za ponazarjanje svoje temeljne izpovedne zamisli, svoje temeljne resnice na moč raznolika pisateljska sredstva, sredstva, ki se v marsičem odmikajo od doslej znanih slovenskih literarnih stereotipov povojne humanistične pisateljske usmerjenosti in kakršna poznamo predvsem iz bolj modernistično napisanih, v nova območja zavesti posegajočih slovenskih proznih tekstov, tja pa so našla pot iz velikih romanskih stvaritev našega stoletja, struktura, v kateri se nenehoma zavestno prepletata dva svetova, svet sedanjosti in svet preteklosti, zato da bi iz soočenja teh dveh svetov kar najbolj organično in s kar največjo umetniško prvobitnostjo vznikla pisateljeva notranja resnica o svetu, ki v njem biva in ki ga dojema v slehernem hipu tega bivanja, potem pa ga, transformiranega v organizirano pisateljsko dejanje, vnovič posreduje bravcu. Vse te prvine doslej še niso bile v toliki meri navzoče v Vugovem pisanju, četudi je le-to imelo že poprej svojo specifično barvo, ki se je po nji v marsičem ločevalo od splošne usmerjenosti slovenskega proznega ustvarjanja v petdesetih letih; ta specifična obarvanost pa je bila po vsi verjetnosti bolj posledica avtorjevega

lokalnega izvora in pisateljske tradicije te lokalne določenosti (pri tem velja še posebej omeniti Ivana Preglja) kot pa zavestne ustvarjalne odločitve, poleg tega pa se je Vuga vse doslej zvečine preskušal v novelistiki in dramatik, tako specifično literarno zvrst, kot je roman, pa je puščal bolj ali manj ob strani, čeprav šele roman omogoča do kraja dosledno in zavestno uporabo nekaterih temeljnih izsledkov sodobne proze. Hkrati pa se Vuga po zakonitostih notranje kontinuitete pisateljskega razvoja seveda niti ni hotel niti mogel odpovedati vsemu tistemu, kar je že leta sèm označevalo in določalo njegovo pisateljsko osebnost; spremembe ni doživel niti problemski svet, ki ga skuša pisateljsko obdelovati in katerega srž je ostra, brezkompromisna moralna angažiranost ob zapleteni socialni in intimni problematiki naših vojnih, deloma pa tudi povojnih let, niti izrazna podoba, v kakršni se je bravcu razodevala ta pisateljska obdelava — in prav vse to je povzročilo, da pomeni, kot smo omenili že na začetku, roman *Vseenost* prelom v avtorjevem dosedanjem opusu, le da se nam ta prelom razkriva bolj kot novo kvalitativno preseganje tiste stopnje, do katere je prišel Vuga v svojih prejšnjih stvaritvah, manj pa kot bistven prelom v njegovi generalni izpovedni usmerjenosti. Drugače povedano: še ne do kraja preživeta in presežena preteklost, ki je bila doslej bolj ali manj edini predmet Vugovega pisanja, je zgubila vseobvladujočo vlogo, kajti pridružila se ji je tudi sedanjost, ki jo ta preteklost resda določa, a navzlic temu zmore zaživeti svoje avtohtono življenje, zmore obstajati tudi ob tej preteklosti in ji s tem ustvarja povsem svojevrsten korelativ. Ta »prelom« (če lahko še naprej upo-

* Saša Vuga: *Vseenost*. Opremil Apolonio Zvest. Založila Lipa 1972.

rabljamo to besedo, potem ko smo jo skušali pojmovno natanko definirati) narahlo naznajo že *Zarjavele medalje*, Vugova zadnja novelistična zbirka, v kateri pa je s ciklično povezanostjo posamičnih novel v novo celoto hkrati vzpostavljena tudi že nova ustvarjalna raven, ki presega navadno novelistično koncepcijo, hkrati pa se tu dovolj razvidno nakazuje tudi že tisto tematsko in izpovedno območje, o katerem je Vuga dokončno spregovoril v svojem najnovejšem, na tem mestu obravnavanem tekstu. In prav zategadelj se je zdelo primerno najprej vsaj v grobem začrtati mesto in pomen *Vseenosti* v celotnem Vugovem pisateljskem delu, šele potem pa spregovoriti o njeni globlji vsebinski, stilni in izpovedni naravi.

S svojim obširnimi pripovednim okvirom je *Vseenost* dovolj trdno zasidrana v sedanjosti, kakršno doživlja Mohor Mrak, osrednji junak Vugovega romana, nemara nekaj pisateljev *alter ego*, človek, ki brez kakršne koli prizadetosti, prej z nekakšno apatijo, topostjo, pomešano tupatam s kančkom odpora moralne in fiziološke narave, opazuje pehanje vseh mogočih individuov docela dvomljive moralne vrednosti, zavoženih eksistenc, družbenih parazitov, seksualnih prepotentnežev, duhovnih rev in abotnih šem, v narahlo boschevsko surrealistično zarisanem pandemoniju naše sodobne družbe, ki v njem seveda kar mrgoli predvsem slovenskih naglavnih grehov in nečednosti. Pa ne samo to, osrednje dogajanje romana je locirano v neko napol pubertetniško, napol malomeščansko kvaziorgijo, ki pa postane po zaslugi pisateljeve volje kmalu dovolj nazorna prisposoba za avtorjev dokončni obračun z iznakaženo, sprieno podobo današnjega sveta, tistega sveta, ki ga doživlja Mohor Mrak samo še kot nekakšen *outsider*, čeprav si je nekoč, ko se mu prava podoba tega sveta ni

bila razodela do kraja, prizadeval, da bi postal njegov aktivni člen. Navzlic temu slikovitemu, večkrat preveč baročno obloženemu, pastoznemu prepletu vseh mogočih ekscesov, v katerih se dokončno utemljuje in osmišlja družbena nebit, navzlic temu brezciljnemu pehanju, ki so se v njem razblinile sleherne vrednote, vsi visoko zastavljeni humoristični ideali (pisma mali skojevki v Pariz so prvina, ki prepleta vse faze tega orgiastičnega sodobnega »semnja ničevosti«), pa se Vugovo pisateljsko zanimanje le ne more znebiti preteklosti, tiste preteklosti, ki je ustvarila možnosti za nastanek boshevsko grozljivega pandemonija: Mohor Mrak je namreč tudi tisti, ki nosi v sebi resnico te preteklosti, ki jo nenehoma sooča s sedanjostjo in razbira njuno resnično bistvo, njuno resnično notranjo vsebino, s tem pa seveda tudi temeljno izpovedno sporočilo romana. In tej preteklosti je prav tako namenjen pomemben del besedila, saj so se v nji spočeile usode nekaterih oseb, ki se lahko do kraja razpletejo šele v Mrakovem (in hkrati tudi v bravčevem) *hic et nunc*, mimo tega pa je prišlo tudi v tej preteklosti že do nekaterih deformacij, ki se potem v sedanjosti spremenijo tako rekoč že v tradicijo in tradicionalnost, saj je z njimi označena vsa njena moralna resnica.

Iz teh temeljnih vsebinskih in moralnih prvin se torej poraja izpovedni svet Vugovega romana. V skladu z avtorjevo temeljno konceptualno zasnovo imata oba že večkrat omenjena svetova, ki se prepletata v dovolj trdno in sklenjeno celoto, bolj ali manj enako pomensko težo, hkrati pa sta si po stilni fakturi docela raznolika, kajti sedanjost je opisana v krčevitih, pitoresk-nih, večkrat humorno obarvanih in zajedljivih popisih, polnih bujne metaforike, ki včasih otežuje berljivost, saj razblinja podtekst in mu jemlje učinkovitost, preteklost pa je zamišljena in

tudi izpeljana z večjim epskim zama-hom, ki prav gotovo učinkuje dosti bolj avtentično in prepričljivo. Seveda pa je že temeljna konstrukcijska domislica, nenehno mešanje dveh različnih časov-nih ravni in prepletanje stilno povsem raznoliko intoniranih načinov pripovedi (deskripcija konkretnega dogajanja, in hkrati preskoki v preteklost, ki imajo povsem simbolno funkcijo, čiste dialoške forme, razsežnejše epske pripovedi in pisemski komentarji kot nekakšno moralno-kritično shakespearsko zrcalo), narekovala Vugi uporabo posebnih ar-tističnih pripomočkov, uporabo poseb-nih projekcij, posebnih miselnih in smiselnih povezav, posebnih karaktero-loških orisov. Prav zategadelj se zdi ro-man na začetku dovolj pisan, skoraj prenatrpan panoptikum, v katerem za-radi drevja skoraj ne vidiš gozda, šele v drugi polovici pa se besedilo po-lagoma prečisti, posamične prvine se uravnovesijo; in nemara so tega krive tudi nekatere prevelike dolžine, pasaže, ko pripoved zgubi svoj učinek, ker po-stane disperzivna zaradi prevelike na-drobnosti, ko zastaja zavoljo tupatam neekonomične porazdelitve pripovedne materije, ko te kajkrat skoraj utru-di zaradi pretiranega kopičenja podatkov in dejstev, ki naj bi ustvarjali slikovi-tost, pitoresknost za vsako ceno, v resnici pa samo motijo sklenjeni pri-povedni tok in dovolj učinkovito kon-cipirano strukturo romana. Po drugi plati pa je v besedilu nekaj dalj-ših, integralnejših pasaž, ki sodijo za-gotovo med najboljše, kar je doslej prišlo spod Vugovega peresa: mednje sodi brez dvoma z izjemnim ustvar-jalnim žarom, artistično doslednostjo in zrelo, pretehtano samodisciplino napi-sana pripoved o likvidaciji tolminskih kmetov, ki dosegata mestoma skoraj arhetipične tragične učinke, mimo tega pa je prežeta s svojevrstno baladno poetičnostjo, pa epizoda o Milutinovi

zaporniški izkušnji, ki jo odlikuje pred-vsem precejšnja umirjenost v dikciji, kartezijanska zgoščenost v izrazu in na-zornost v psiholoških orisih. Predvsem v teh dveh pasažah se nam je vnovič potrdil Vugov pristni dar za epsko oblikovanje pripovedi.

Tako je po svoji osnovni naravnano-sti Vugova *Vseenost* tipičen produkt moralno in družbeno-kritično angažira-ne literature, ki je v prvih povojnih letih našega pisateljskega ustvarjanja rasla predvsem iz realističnega izročila, dokler ni (zvečine v zadnjem desetletju) pri avtorjih srednje slovenske pisatelj-ske generacije doživela pomembnih stil-nih in izpovednih modifikacij, ki jo bistveno odmikajo od splošne slovenske realistične pisateljske smeri. Ta premik se je s pričujočim romanom povsem očitno dopolnil tudi v Vugovem pisa-nju, četudi se zametki zanj (kot smo omenili nekje na začetku) kažejo že v nekaterih prejšnjih tekstih; in s tem je Vuga dokončno presegel stan-dardne realistične okvire, ne le po stilni in izrazni podobi, ki se je že prej odmikala od realizma in se bolj pri-bliževala nekakšnemu baročno oblože-nemu ekspresionizmu, ampak predvsem po esencialnem bistvu svojega pisanja, ki razkriva resnico, drugačno od stan-dardne realistično-humanistične resnič-nosti, ki ni resnična po svoji faktograf-ski točnosti in verističnem ujemanju z dejstvi, marveč je resnična zaradi svoje eksistencialne avtentičnosti. Ali kot pravi avtor sam v sklepni opombi k svojemu tekstu: *osebe in dogodki v romanu niso izmišljeni, podobnosti niso naključne, vendar vse le do tiste meje, ki jo je Elio Vittorini označil, češ da vse rokopise naplavi morje v zaprti steklenici*. Zaprta steklenica je v tem primeru eksistencialna resnica Vugo-vega pisateljskega sveta in njegove umetniške izpovedi.

Borut Trekman